

Kardos Julianna: Fraktál

Népszabadság, 1998. október 29.

A kedd délutáni tanítás elmaradt. Kíváncsiságból az Alkotmány utca, Kossuth tér irányában mentem haza. Apuka nem volt otthon. Ez szokatlan volt. Liber Gitta, a pécsi ügyvéd lánya, kislány az első világháborúban, francia latin szakos egyetemista a világválság idején, nővérem ifjú mamája a második világháborúban, aggódott. Aggódott Apukáért, akinek súlyos cukorbaja miatt szokása volt délutánonként lepihenni. (Úgy láttam, aggodalmas természete csak egyszer engedte szabadon, amikor az utolsó orosz katona is elment – ez megnyugtatta. Igaz, később időnként megkérdezte: „Mondjátok, nem jönnek ezek vissza?”) Apuka október 23-án délután azért nem jött haza, mert dékánként az ELTE bölcsészkarának diákjai élén kivonult a Bem térre. Azután jött a forradalom harmadik napja, csütörtök: „A harmadik napon a legnehezebb, a harmadikon / Ácsorgók mélézva e kőszigeten, / az Oktogonon. / Csütörtök este van. / Nem átkozom magam, / Nem siratom.” Juhász Ferenc drámai versének rejtélyét (miért a harmadik nap a legnehezebb?), majd három évtized múltán, Baránszky László segítségével sikerült megértenem: az első nap 1956. október 23-a, kedd! Október 25-én, csütörtökön orvlövészek lőttek a Parlament előtt gyülekező békés tüntetőkre, közülük sokan meghaltak. A riadalom hangja hazáig elhallatszott. Apuka, egyetemi küldöttségben I. Tóth Zoltánnal, Hanák Péterrel és Székely Györggyel, vitték az egyetem követeléseit az Akadémia utcai pártközpontba. Az utcát belőtték az oroszok. I. Tóth Zoltánt halálos lövés érte, Hanák Pétert comblövés, Apukát és Székely Györgyöt nem érte találat. Harminc évvel később, a washingtoni Georgetown Egyetemen dolgoztam másfél évig, az orvosi fakultáson tartottam szemináriumokat, és neurokémiai tárgykörű kutatásokat folytattam. 1986 októberében a forradalom évfordulóját ünnepeltük az ottani magyarok körében. A második világháború utáni kiszegazda mozgalom Amerikába emigrált képviselője, a kiváló Hám Tibor orvos szervezésében az '56 után Londonba emigrált Gömöri György költő-műfordító tartotta a megemlékezést. Ekkor - mondta - számunkra, az ELTE bölcsészkar diákjai számára sorsdöntő kérdéssé az vált, hogy az egyetemi vezetés hogyan reagál majd követeléseinkre. Szerencsére Kardos Tibor italianista professzor, a kar dékánja mellénk állt, elfogadta követeléseinket, és azokat egyetemi küldöttség élén személyesen vitte a pártközpontba. Hálás voltam emigráns barátainak azért, hogy elmondták, amit tudtak '56-ról és a dékánról. Gömörinek, amiért megőrizte Apuka alakját azokból a napokból. Baránszkynek, aki ismerte a Juhász-vers rejtélyét. Hám Tibornak, aki az arlingtoni katonai temetőben mondta el, hogy miként vette kezelésbe őt Kardos György (a Magvető Könyvkiadó későbbi igazgatója) a katonapolitikai osztályon. Györgyey Ferencnek és Sztáray Zoltánnak, amiért kibírták és elmondták Recsket. Sztáray Nyugaton megjelent könyvében volt egy térkép a recski táborról, ezt használva kerestük a tábor nyomait a nyolcvanas évek elején, s találtunk is gazzal körbenőtt szögesdrótokat, megleltük a barakkok helyét, s egy ligetes körletet, ahol cipőtalpak álltak ki a földből. Az egyetemi küldöttség egyik tagja a pártközpont kapujában halt meg, Hanák Péter súlyosan megsebesült, Apuka inzulin nélkül volt. A falakon belül zűrzavar és bizonytalanság, Andropov is jelen van, Elbert János tolmácsol neki. Mikojant, Szuszlovot, Kádárt is látta. Apuka estére hazakerül, és – patetikus természetének megfelelően - büszkén újságolja, mit mondott a megszeppent Székely Györgynek, aki azt kérdezte tőle: „Mondd, Tibor, mi lesz velünk, meghalunk?” „Mint magyarok és kommunisták ” — hangzott a válasz. ■ 1973 decemberében Apukát hazaengedték a kórházból, hogy itthon tölthesse a karácsonyt.

December 20-án, csütörtökön elment a kari tanács ülésére, hogy kifejtse aggodalmát amiatt, hogy a humán képzés nem kap kellő elismerést és anyagi támogatást. Felszólalás közben halt meg. Az egyetem részéről a temetésen Székely György dékán búcsúztatta, mondván: „'56-ban megingott... ” A napokban hallottam: Déry Tibor hasonló sorsra jutott, a gyászbeszédet Juhász Ferenc tartotta.